

Koalitionsbildningsprocesser i ett nytt politiskt landskap

FÖRBEREDELSE FÖR ETT HANDSLINGSKRAFTIGT STYRE

Förord

Ett handlingskraftigt styre underlättar möjligheterna att forma framtidens välfärd och demokrati. I de tre senaste valen har maktbalansen i kommuner, regioner och landsting förändrats och formella eller informella samarbeten över de traditionella blockgränserna har ökat. Vi ville lära mer om koalitionsförhandlingarna mellan partierna som genomfördes efter valet 2014 och andra former av formella eller informella överenskommelser som på ett eller annat sätt lagt en grund för den politiska styrningen.

Syftet med forskningsstudien var att studera hur ledande politiker i ett nytt politiskt landskap förbereder den politiska styrningen och ledningen av en kommun eller region under en ny mandatperiod. - Hur fungerade koalitionsbyggandet, när, var och hur genomfördes förhandlingar, vilka frågor behandlades, i vilken ordning och vilka frågor var svårast att komma överens om? Samt med facit i hand, är det något som borde ha diskuterats mer utförligt eller inte behövt lägga så mycket energi på?

SKL vill tacka toppolitikerna i Eskilstuna kommun, Gällivare kommun, Karlskrona kommun, Lerums kommun, Region Gävleborg, Region Jämtland Härjedalen och Tranås kommun för att ni generöst har delat med er av era erfarenhetskunskaper.

Vi vill också tacka Johan Wänström Fil. Dr. på Centrum för kommunstrategiska studier (CKS) Linköpings universitet, som har genomfört alla intervjuer och skrivit rapporten. Han har även skrivit de tidigare rapporterna om blocköverskridande samarbeten och minoritetsstyren.

Vill du veta mer kan du kontakta Lena.lindgren@skl.se eller besöka vår hemsida; www.skl.se/politisktledarskap

Vår förhoppning är att rapporten ska vara ett stöd i förberedelserna inför nästa mandatperiod.

Stockholm 25 juni 2018

Lena Micko

Ordförande Sveriges Kommuner och Landsting

Innehåll

Sammanfattning	6
Studiens bakgrund och övergripande förutsättningar	8
Intervjuer med ledande politiker	9
Rapportens upplägg	11
Tidigare samarbeten präglar koalitionsbildningsprocessen	12
En regelrätt formaliserad förhandling	12
En process där förståelse och tillit redan existerar	13
En process för att skapa ömsesidig förståelse och tillit	14
Vem, var och tågorning i koalitionsbildningsprocessen	15
Acceptansen i det egna partier för nya samarbetspartners	15
Vem förhandlar för partiet?	16
En undanskymd plats	17
Tågorningen i koalitionsbildningsprocessen	17
Att komma överens om sakpolitik, samarbetsformer och formella maktpositioner	19
Frågor där man inte vill samma sak	19
Identifiera och utnyttja ett möjlighetsfönster	20
Behovet av att vara överens i den fråga som alla anser vara viktigast	20
Överenskommelser om mindre frågor	21
Överenskommelser om sakpolitik i kommuner med minoritetsstyren	21
Sakfrågor där det är okej att tycka olika	22
Samarbetsformer i koalitionsarbetet	23
Stort fokus på former för krishantering	23
Rädslan för att det egna partier ska bli överkört av det stora partiet	24
Fördelning av ledande poster i nämnder och styrelser	25
Fördelning i proportion till storlek eller i relation till samarbetsklimat?	26
Sammanfattande diskussion: koalitionsbyggande i ett nytt politiskt landskap	28
Är det nya politiska landskapet här för att stanna?	30
Noggranna förberedelser är här för att stanna	31
En tydlig gemensam vision och agenda för mandatperioden	31
Vägen till målet är viktig för samarbetet	32
Från stödpartier till jämbördiga parter	32
Praktiskt nödvändigt men teoretiskt bekymmersamt?	33
Referenser	34

Sammanfattning

Efter valet 2014 stod det klart att ett nytt politiskt landskap hade brett ut sig i Sveriges kommuner och regioner. Bland annat bildades det många nya blocköverskridande styren i kommuner och regioner som tidigare präglats av blockpolitik. Den här studien beskriver och diskuterar förutsättningarna för koalitionsbildningsprocesser i ett nytt politiskt landskap. Studien bygger på intervjuer med 26 ledande politiker i fem kommuner och två regioner där man bildade blocköverskridande majoritetsstyren eller etablerade andra former av blocköverskridande samarbeten efter valet 2014.

Tidigare erfarenheter av samarbeten mellan olika partier och politiker präglar ofta koalitionsbildningsprocesser. Med en etablerad ömsesidig förståelse och tillit mellan ledande politiker kan processen gå relativt fort även om partierna i fråga aldrig har suttit i samma styre tidigare. Om tilliten och förståelsen mellan ledande personer inte är lika stark kan man behöva ägna mycket tid till att etablera den förståelse och tillit som krävs för att skapa förtroendefulla samtal. Ett annat alternativ är att ha en starkt formaliserad koalitionsbildningsprocess där deltagarna i första hand förlitar sig till rutinerna snarare än på relationerna under koalitionsbildningsprocessen. Många av de intervjuade politikerna har framhållt betydelsen av att vara minst två personer från varje parti under koalitionsbildningsprocessen – att det bland annat skapar bättre förutsättningar för en bra förankring i partiet samt att de inbladade känner sig trygga i sin roll. Samtidigt pekar flera politiker på baksidan av att många deltar aktivt i processen – att samtalen inte flyter lika smidigt om det blir för många runt bordet.

I studien framhävs betydelsen av att komma överens om sakpolitiken innan man fördelar de ledande posterna i nämnder och styrelser. Under en koalitionsbildningsprocess behöver partierna definiera vilka frågor man vill genomföra tillsammans samt vilka frågor man behöver lägga åt sidan under den aktuella mandatperioden. Det handlar således om att identifiera och ta tillvara på ett möjlighetsfönster där partierna i koalitionen tillsammans genomför en gemensam vision med tillhörande sakpolitik.

För att handlingskraftigt kunna genomföra det man vill genomföra tillsammans betonade de intervjuade behovet av att noggrant diskutera hur man ska samarbeta såsom hur kommunikationen ska fungera i styret – både internt partierna och politikerna emellan men också utåt till media och medborgare. Den sortens diskussioner, inklusive hur man till exempel ska hantera eventuella konflikter, genererar inte bara formella dokument som vägleder arbetet under mandatperioden – det resulterar också ofta i en större ömsesidig förståelse för vad som

krävs för att samarbetet ska fungera väl. I det sammanhanget vittnar många av de intervjuade om behovet av att partierna behandlar varandra som jämbördiga parter och att inget parti i praktiken får rollen av ett stödparti. Det här kan till exempel avspeglas i fördelningen av ledande poster i nämnder och styrelser där betydelsen av reell insyn och påverkan för alla styrande partier ofta prioriteras högre än proportionerlig fördelning i relation till partiernas storlek. En möjlig förändring i det nya politiska landskapet är att det under koalitionsbildningsprocessen blir enklare att välja till men också välja bort att samarbeta med specifika partier baserat på hur lätt de partierna upplevs vara att samarbeta med.

Studiens bakgrund och övergripande förutsättningar

Behoven av samarbeten över blockgränserna har ökat i det nya politiska landskap som framförallt blev tydligt efter valet 2014. Då såg vi en kraftig minskning av andelen kommuner och regioner där något av de två traditionella politiska blocken förfogade över en egen majoritet. Andelen minoritetsstyren och blocköverskridande majoritetsstyren fördubblades till exempel i Sveriges kommuner efter valet 2014.

Uppdelningen i två politiska block bygger på den traditionella ideologiska vänster-högerskalan med ekonomiska och fördelningspolitiska förtecken. Därmed framstår det som rimligt att sakpolitiska skiljelinjer på samma vänster-högerskala skulle kunna utgöra ett stort hinder för blocköverskridande samarbeten. Frågan om privata utförare i verksamheten är ett exempel på en sådan fråga. I två tidigare SKL-studier om den politiska styrningen i det nya politiska landskapet framkommer det emellertid att det oftast är helt andra frågor som skapar debatt och konflikt, såsom till exempel samhällsbyggnadsfrågor. Det är således inte självklart att det är traditionella ideologiska skiljelinjer som utgör det största hindret för blocköverskridande samarbeten. Istället pekar de två tidigare SKL-studierna på att man kan bryta ner förutsättningarna för lyckade blocköverskridande samarbeten i tre andra övergripande faktorer.

Tre faktorer för lyckade blocköverskridande samarbeten

1. En etablerad politisk samarbetskultur

I många framförallt mindre och medelstora kommuner existerar en etablerad samarbetskultur eller till och med en samförståndskultur där det är upplevs som naturligt att identifiera breda lösningar över blockgränserna. Samtidigt finns det kommuner och regioner där de rutiner och handlingsmönster som det politiska beslutsfattandet är uppbyggt kring utgår ifrån att man *inte* ska komma överens. När man behöver komma överens över blockgränserna behöver man således agera och tänka i delvis nya banor, vilket ställer nya krav på de politiska beslutsfattarna.

2. Förhållningssätt och relationerna mellan ledande politiker

För en del politiker är det naturligt att vara nyfiken och öppen för nya perspektiv – att prestigelöst delta i processer där man gemensamt vrider och vänder på olika lösningar oavsett var lösningarna kommer ifrån. Samtidigt finns det politiker som känner sig mer trygga i att utöva kontroll över hela planerings- och beslutsprocesserna och därmed inte är lika benägna att diskutera olika frågor förutsättningslöst. Den sortens politiker har ofta svårare att etablera starka blocköverskridande samarbeten.

3. De tidiga förberedelserna för samarbetet

Det man har kommit överens om under koalitionsbildningsprocesserna, det vill säga innan man formellt börjar styra, har också visat sig ha stor påverkan på hur väl beslutsfattandet och styrningen fungerar under en mandatperiod. Till skillnad från samarbetskulturer samt förhållningsätt och relationer mellan ledande politiker utgör de tidiga förberedelserna något som är relativt enkelt att förändra på kort sikt.

Syftet med den här studien är därför att studera hur ledande politiker i ett nytt politiskt landskap förbereder den politiska styrningen och det politiska beslutsfattandet under en ny mandatperiod. Det handlar främst om de förberedelser som sker inom ramen för koalitionsbildningsprocessen efter ett val, men det kan även handla om andra former av formella eller informella överenskommelser som påverkar beslutsfattandet under mandatperioden. Den sortens överenskommelser kan innefatta allt ifrån hur man ska hantera enskilda sakfrågor; hur beslutsfattandet idealt bör fungera rent praktiskt; hur man hanterar eventuella konflikter; till hur man fördelar formella maktpositioner.

Intervjuer med ledande politiker

Studien bygger huvudsakligen på intervjuer med 26 ledande politiker i fem kommuner och två regioner om deras erfarenheter av att bilda styrande koalitioner efter valet 2014. Intervjuerna genomfördes på plats i de studerade kommunerna och regionerna, oftast i kommun- respektive regionhuset, och varade i 60–90 minuter. Författaren till rapporten, Johan Wänström, genomförde alla intervjuer.

De fem kommuner och två regioner som deltog i studien är listade i tabell 1 nedan. Valet av kommuner och regioner genomfördes i samråd mellan SKL och författaren. De två tidigare SKL-studierna om det nya politiska landskapet pekar på att effekterna av förändringarna i det politiska landskapet generellt sett är mindre i riktigt små kommuner eftersom det i de kommunerna ofta finns en tradition av att identifiera breda samförstånds lösningar. Dessutom har det hittills inte skapats några blocköverskridande styren i de allra största kommunerna. Därav är det framförallt medelstora kommuner som har deltagit i den här studien. En av de studerade kommunerna styrs formellt i minoritet av en traditionell högerkoalition, men där har man genom ett ordnat genomtänkt samarbete med opposition förberett hur delar av den politiska styrningen ska fungera under mandatperioden.

Tabell 1 Kommuner och regioner studerade under vinter/vår 2018 med specifikt fokus på koalitionsförhandlingar och andra former av politiska förberedelser

Kommun, region	Invånarantal 2017-09-30	Styrande koalition 2015- 2018	Styrande koalition 2011- 2014
Eskilstuna kommun	105 000	S , M och C	S , MP och V
Gällivare kommun	18 000	V , M , MP , NS och MV *	S (egen majoritet)
Karlskrona kommun	67 000	S , C och FP	M , FP , C och KD i minoritet
Lerums kommun	41 000	S , MP , FP och C	M , FP , C och KD
Region Gävleborg	285 000	S , V , C och MP	S , C och MP
Region Jämtland Härjedalen	130 000	S , V och MP 2014-2015 S och M 2015-2018	S , V och MP (MP lämnar styret 2013)
Tranås kommun	19 000	M , KD , C , FP i minoritet	M , KD , C och FP i minoritet

Partibeteckning markerat med fet stil = innehar posten som kommun/regionstyrelsens ordförande

* V och M har turats om att inneha Kso-posten under den här mandatperioden

Mängden regioner och landsting i Sverige är betydligt mindre. Dessutom är det bara fyra regioner/landsting som har haft någon form av blocköverskridande styre under den senaste mandatperioden, varav en region deltog i en av de två tidigare studierna och en är ett blocköverskridande minoritetsstyre. De två regioner som är utvalda i den här studien utgör istället en intressant kontrast till de fem studerade kommunerna då det i den ena regionen har funnits ett till synes stabilt blocköverskridande styre under flera mandatperioder medan det i den andra regionen skapats ett blocköverskridande styre mitt under mandatperioden sedan ett tidigare blockbaserat styre hade spruckit. I det sammanhanget är det viktigt att notera att alla ovanstående studerade fall, utom ett, kan betecknas som lyckade samarbeten. Studien fokuserar således i första hand på de fall som fungerar väl och det är därför inte omöjligt att man i andra kommuner och regioner har försökt att arbeta på samma sätt som det som beskrivs i den här rapporten, men då med mindre lyckade resultat.

Den stora merparten av materialet i den här rapporten kommer således från ovan listade kommuner och regioner. Trots att de två tidigare SKL-studierna om minoritetsstyren och blocköverskridande samarbeten huvudsakligen fokuserade på andra aspekter av styrnings- och ledningsarbete i det nya politiska landskapet diskuterades även koalitionsbildningen och andra förberedelser i många av de intervjuerna. Därav används intervjuerna med de 34 ledande politiker i elva kommuner och tre regioner som deltog i de två tidigare studierna även i den här rapporten. I referenslistan i slutet av den här rapporten listas alla de sammanlagt 60 politiker som deltagit i de tre SKL-studierna om politisk styrning och beslutsfattande i ett nytt politiskt landskap.

Rapportens upplägg

Här näst i kapitel 2 beskrivs hur tidigare erfarenheter av samarbeten kan prägla koalitionsbildningsprocessen medan kapitel 3 redogör för vilka personer som deltagit, var man har varit under samt tågordningen för koalitionsförhandlingarna. I rapportens fjärde kapitel ligger fokus på diskussionerna om olika sakfrågor, hur samarbetet skulle fungera samt fördelningen av ledande poster i nämnder och styrelser. Rapporten avslutas med en sammanfattande diskussion om förändringarna i det nya politiska landskapet och hur de förändringarna påverkar koalitionsbildningsprocesserna i Sveriges kommuner och regioner.

Tidigare samarbeten präglar koalitionsbildningsprocessen

Alla koalitionsbildningar och förberedelser inför en ny mandatperiod sker i en kontext som inte sällan präglats av partiernas tidigare erfarenheter eller i vissa fall brist på erfarenheter av att samarbeta i en styrande ställning. I de här studerade kommunerna och regionerna hade blockpolitiken och blockbaserade styren tidigare präglat mycket av de intervjuade politikernas inställning till koalitions-samarbete. Den här sortens erfarenheter kan därmed även förklara varför de studerade koalitionsbildningsprocesserna utvecklades och fungerade på olika sätt. Nedan följer tre olika exempel på det.

En regelrätt formaliserad förhandling

Flera ledare för mindre partier i studien vittnar om dåliga erfarenheter av att samarbeta med det största partiet inom blocket – att det stora partiet har agerat arrogant och utnyttjat sin maktställning till att driva igenom sin politik utan hänsyn till de mindre partiernas intressen och behov. ”Det är inte föreningsliv vi sysslar med – det är politik och demokrati. Vi är inte med för att umgås, vi är med för att påverka” uttryckte till exempel en lokal ledare för ett mindre parti. Hon upplevde att företrädarna för det stora partiet i ett tidigare blockbaserat styre tog de mindre partiernas mandat för givet. ”De kunde inte räkna mandat och verkade inte förstå att de var beroende av oss” påtalade en annan företrädare för ett mindre parti i samma kommun.

När de här två mindre partierna skulle undersöka förutsättningarna för att styra tillsammans med ett annat stort parti fanns det inte bara en rädsla för att återigen bli förpassade till att vara stödpartier utan reell makt. Nu handlade det dessutom om ett stort parti som man aldrig tidigare hade samarbetet med och som dessutom tidigare utgjort den politiska huvudmotståndaren i den lokala politiken. De här mindre partierna upplevde därför ett stort behov av att gå grundligt och formellt till väga för att så långt som möjligt undvika att bli utnyttjade.

Koalitionsförhandlingarna kan därför beskrivas i termer av regelrätta formella förhandlingar. Varje parti i förhandlingarna var representerade av en formell förhandlingsdelegation. Ledaren för ett av de mindre partierna var helt utanför de förhandlingarna – dels eftersom det var viktigt att det var ett parti och inte en enskild person som förhandlade, dels eftersom man ville att partiet skulle företrädas av de personer som var bäst på att förhandla. Koalitionsbildningsprocessen pågick i ungefär en månad och det var ”tuffa förhandlingar där man var noga med varje kommatecken” som ledaren för ett av partierna uttryckte det. De mindre partierna förankrade därutöver resultaten av förhandlingarna mycket omsorgsfullt i den lokala partiorganisationen. Vid några tillfällen kom partiernas förhandlingsdelegationer tillbaka från medlemsmötena med nya bud och så fick man börja om processen med att väga olika formuleringar på guldväg för

att identifiera de formuleringar som alla partier kunde känna sig trygga med. Hela det relativt omfattande förhandlingsdokumentet fastställdes och signerades drygt två månader efter valdagen. Det var en lång och omfattande process som upplevdes som nödvändig för att de små partierna skulle våga gå in i den här koalitionen.

En process där förståelse och tillit redan existerar

Ovan framgår hur företrädare för mindre partier upplevde sig illa behandlade av och därmed även misstrodde större partier, vilket i sin tur satte sin prägel på koalitionsbildningsprocessen. Samtidigt vittnar företrädare för större partier om att vissa mindre partier har utvecklat attityder och kulturer av att i alla lägen försöka komma åt det stora partiet. I en av kommunerna beskriver en ledande politiker, som var Kso i ett blockbaserat styre under den förra mandatperioden, hur relationerna mellan partierna utvecklades till en maktkamp. Företrädarna för de mindre partierna i styret försökte ständigt att ta hem så kallade förhandlingsvinster till sina medlemmar – att det i praktiken var viktigare att ”besegra” det stora partiet i en förhandling än att fatta bra politiska beslut. Ledaren för det stora partiet i det blockbaserade styret upplevde att ”det gick åt alldeles för mycket kraft på internt babbel” där framförallt ett av partierna agerade efter devisen att om det i en förhandling ”gjort tillräckligt ont i vårt parti så var det bra för dem.”

När den här ledaren efter valet 2014 började diskutera förutsättningarna för ett samarbete mellan de två största partierna i kommunfullmäktige – de partier som tidigare alltid utgjort varandras huvudmotståndare – så blev det en helt annan upplevelse.

Vi kände varandra väldigt väl efter att ha varit huvudmotståndare under en lång tid. Vi kände därmed också igen oss i varandra. Jag visste exakt vad jag skulle göra för att göra det surt politiskt för x och x visste exakt vad han skulle göra för att göra det surt politiskt för mig.

När de nu hade bestämt sig för att försöka att styra tillsammans kunde de använda den kunskapen till att göra det motsatta – att se vad den andra behövde och vad som krävdes för att man skulle kunna hitta lösningar som fungerade så bra som möjligt för båda parterna tillsammans. Istället för att utnyttja den goda kunskapen om varandra till att politiskt motarbeta varandra börjande man nu använda samma kunskap till att identifiera lösningar som fungerade bra för båda två. Den djupa förståelsen hade också resulterat i en stark tillit mellan de ledande politikerna. Koalitionsförhandlingarna med partierna i det tidigare blockbaserade styret pågick i månader – ”med det nya styret tog det 2,5 timmar” konstaterade ledaren för det största partiet.

En process för att skapa ömsesidig förståelse och tillit

I många svenska kommuner finns det två politiker som är arvoderade mer eller mindre på heltid: styrelseordförande och ledaren för det största oppositionspartiet. De här två personerna sitter visserligen inte i samma styrande koalition, men de går ändå ofta på många möten tillsammans och blir mer eller mindre kollegor på jobbet. En sådan relation kan således vara oerhört värdefull i koalitionsbildnings-processen, såsom beskrivet i ovanstående exempel. Det är däremot inte lika vanligt att de mindre partierna förfogar över rådsposterna och därmed har samma förutsättningar att lära känna andra politiker på ett djupare plan. I det första exemplet ovan innebar det att man förlitade sig på formella förhandlingsrutiner i brist på djupare tillit parterna emellan, men det finns också exempel i den här studien på kommuner och regioner där de mindre partierna valt ett annat sätt att hantera bristen på personkännedom och tillit.

De intervjuade politikerna från en kommun, där man inte hade någon tradition av att samarbeta över blockgränserna, vittnar om hur den första och för dem viktigaste fasen av koalitionsbyggandet utgjordes av den inledande fas då man ”satt och kände på varandra.” Det var således en tid när man relativt ostrukturerat försökte skapa sig en bild av vilka intentioner och med vilken attityd olika personer gick in i koalitionsbyggnadsprocessen. Olika sakfrågor kunde då diskuteras lite översiktligt men huvudpoängen med de inledande samtalen var inte att man skulle bli överens i detaljfrågor. Däremot var det viktigt att få en bild av vad olika partier verkligen ville få gjort (vilka frågor som var viktigast för dem) samt inte minst att lära känna varandra, skapa en förtroendefull relation men också att sätta en standard för hur umgänget personerna emellan skulle fungera under mandatperioden. Det handlade således ytterst om att bygga den personkännedom, den ömsesidiga förståelse och den tillit som gjorde att man vågade ta steget fullt ut och förbinda sig vid att samarbeta med de här partierna och inte minst de här personerna under den kommande mandatperioden. I det här specifika exemplet varade den processen i två veckor, vilket var lika länge som man sedan ägnade åt mer handfasta konkreta frågor. När man väl kommit så långt som att man kände sig trygga med varandra upplevde de här politikerna att det gick relativt enkelt att komma överens om till exempel de specifika sakfrågorna.

De ledande politikernas tidigare erfarenheter av och inställning till koalitionsbildningsprocesser verkar således påverka hur processerna fungerar i stort – att processerna tar lång eller kort tid, att de är mer eller mindre formaliserade och hur man förhåller sig till varandra under processen. I det här sammanhanget är det viktigt att poängtera att ingen av ovan beskrivna övergripande modeller i sig är bättre eller sämre än andra. Det viktiga är istället att man anpassar processen till de förhållanden som existerar med just den konstellation av partier och personer som finns i den specifika kommunen eller regionen. Frågan om relationen mellan partierna och inte minst de ledande politikerna är viktig och vi kommer att återkomma till det senare i den här rapporten, men först förflyttas fokus till vilka som deltog, var man höll hus samt vad som avhandlades under koalitionsbildningsprocesserna.

Vem, var och tågordning i koalitionsbildningsprocessen

Som framgått ovan kan processen med att bilda styren ske på en rad olika sätt. Generellt sett verkar det som om någon form av sonderingsprocess börjar veckorna efter valet, men även den kan gå till på en rad olika sätt. I några kommuner och regioner bjuder det största partiet (eller det största partiet i det största blocket) in alla fullmäktigepartier till någon form av inledande sonderingssamtal. Den här rundan framstår dock många gånger som mer av en formalitet där man kan avskriva vissa konstellationer. I vissa kommuner och regioner går man i praktiken direkt till nästa fas där partierna på allvar börjar undersöka förutsättningarna för bildandet av olika konstellationer.

När politikerna i de studerade kommuner och regionerna kom till den punkt när det var läge att sätta sig ner och påbörja konkreta diskussioner med andra partier befann sig flera av dem i okänd terräng eftersom de inte hade varit i den situationen med just de partierna förut. Det fanns inget facit på hur det borde fungera konstaterade en politiker, vilket också innebar att det inte fanns några inbyggda lösningar till följd av traditioner och sedvänjor. Istället försökte man att göra på det sätt som verkade bäst i just den situationen: ”det fanns inga förutfattade meningar och var inte så svårt som jag trodde” konstaterade en ledare för det största partiet i en koalition.

Acceptansen i det egna partier för nya samarbetspartners

Blocköverskridande styren tillhörde således inte normen i många kommuner och regioner innan valet 2014. En viktig och emellanåt inte alldeles enkel uppgift för de ledande politikerna var därför att få acceptans i det egna partiet för ett samarbete med det eller de partier som tidigare betraktats som huvudmotståndare. Inte minst för de medlemmar som inte varit direkt aktiva i det politiska hantverket kunde det här vara ett stort steg att ta. ”De såg inte skillnaden mellan den nationella politiken och den kommunala politiken” påtalade en ledare med hänvisning till att många lokala medlemmar i hans parti utgick ifrån att det skulle vara samma skiljelinjer i den lokala som i den nationella politiken. Flera av de intervjuade politikerna vittnar om hur man möttes av en tystnad när man förklarade för medlemmarna att man förmodligen skulle landa i ett blocköverskridande styre. ”Det var inte applåder – det gjorde ont hos många” beskrev en av de intervjuade – ”det blev helt tyst i salen och efter en stund började några viska till varandra” beskrev en annan. I det läget framstår det som viktigt att lyssna till de lokala kulturbärarna i partiet – deras analys och agerande blir väldigt viktigt. Nästan alla intervjuade politiker vittnar samtidigt om att acceptansen i partiet för det nya samarbetet blev mycket större när man träffade företrädarna för de nya samarbetspartnerna (när beröringsskräcken försvann) och när man märkte att samarbetet fungerade bra.

Vem förhandlar för partiet?

Frågan om vem som representerade partierna i koalitionsbildningsprocesserna varierade i relation till såväl partier som kommuner/regioner. Vanligtvis var partiets ledande lokala företrädare delaktig i de här diskussionerna. Den personen förväntades vara med och samarbeta med ledarna för de andra partierna om man lyckades komma överens om att bilda ett styre, varvid det utifrån det perspektivet var naturligt att de personerna inte bara skulle komma överens utan också lära känna varandra under koalitionsbildningsprocessen.

Det fanns dock tydliga undantag från den här ordningen. Några av de intervjuade framhävde vikten av att den som förhandlar inte har något egenintresse i förhandlingen utan istället bara ser till partiets intressen. ”Vi förhandlar om poster – sen fördelar vi posterna inom partiet. Det handlar om politik och ett parti och inte om egenintresse.” Utifrån det perspektivet var det också naturligt att man använde sig av de mest rutinerade förhandlarna. Det kunde också vara personer från andra kommuner eller regioner som kunde vara lite besvärliga under förhandlingarna utan att det skulle skada den personliga relationen mellan partiets lokala ledare och ledarna för de andra partierna i den tilltänkta koalitionen.

I de flesta fallen var partierna representerade av åtminstone två personer i koalitionsbildningsprocessen.

Jag skulle aldrig gå in den sortens samtal på egen hand – man måste vara två när man ska förankra resultaten av diskussionerna i partiet. Vi har en modell i vårt parti som säger att vi alltid ska vara två.

Förankringen tillbaka till partiet var således en viktig anledning till att man ville vara minst två. En kulturbärare som varit med länge och som åtnjöt stort förtroende bland partimedlemmarna var något som många ville ha med sig in i koalitionsbildningsprocessen. Att vara fler än en sågs också som en trygghet om man såg en risk för att man kunde bli lurad i förhandlingarna. Att gå själv in i den här sortens processer, speciellt om det ska bildas ett blocköverskridande styre för första gången, förutsätter således en erfaren ledare som känner sitt parti väldigt väl och har en stark ställning i partiet. Samtidigt var det flera politiker som framhävde betydelsen av att inte vara för många personer delaktiga i den här sortens processer – att kommunikationen inte blev alltför formaliserad till följd av att det satt för många runt bordet. Risken är då att förhandlingarna går långsamt och att man inte bygger de relationer som behövs när man senare ska styra ihop. En annan nackdel med att vara flera från varje parti är en ökad risk för att man får med sig gamla konflikter in i diskussionerna.

En viktig praktisk fråga under koalitionsförhandlingarna är vem som sköter sekreterarsysslan. I större kommuner och regioner där partierna ofta har politiska sekreterare faller den uppgiften ofta naturligt på just de politiska sekreterarna och då inte minst en politisk sekreterare för det största partiet. I de kommuner

där det inte finns några politiska sekreterare bör man likväl identifiera någon som tar ansvar för att dokumentationen fungerar väl.

En undanskymd plats

I några av de studerade kommunerna och regionerna där partierna hade styrt tillsammans under den föregående mandatperioden och/eller tillhörde samma politiska block var koalitionsbildningsprocessen relativt okontroversiell. Därmed fanns det inget större behov av att försöka agera i det dolda. I flera av de studerade fallen utgjorde emellertid den potentiella nya koalitionen ett betydande avsteg från långvariga traditioner av blockbaserade styren. I de fallen fanns det flera anledningar till att försöka att agera i det dolda. I en del fall ville inte ett eller flera av partierna helt stänga dörren för att ingå i en annan koalition och ville därmed inte skylta med att man förhandlade med andra partier. Det var också flera som upplevde ett behov av att hålla sig borta från media – att undvika medierubriker innan allt var färdigt.

I en kommun träffades man därför första gången i en stuga ute i skogen där det blev elavbrott och där man därför fick föra de första diskussionerna i ljuset av levande ljus. Att träffas hemma hos någon av politikerna var annars en vanlig modell. En annan strategi som prövades på några håll var att träffas på ett mer politiskt laddat ställe såsom på ett lokalt partikontor eller i ABF och Medborgarskolans lokaler. I en del fall valde man att träffas där just eftersom man trodde att ingen skulle tro att man skulle träffas just där om man försökte hålla det hemligt. Två av politikerna i studien vittnar till exempel om hur man stängde in sig i ett rum i ABF-huset och skickade ut assistenter för att köpa kaffe ute på stan för att man inte ens de som befann sig i ABF-huset skulle kunna ana vad som pågick i det rummet.

Tågordningen i koalitionsbildningsprocessen

Under de tre senaste åren har jag i tre olika SKL-studier intervjuat 60 politiker i 21 kommuner och regioner. Det har varit politiker från såväl traditionella blockbaserade styren och politiker som varit med och bildat blocköverskridande styren. Här har det utkristalliserats ett relativt tydligt mönster. I de kommuner där man har ett traditionellt blockbaserat styre och framförallt om man har haft i stort sett samma styrande blockbaserade koalition under många mandatperioder är det vanligt, framförallt i mindre kommuner, att man börjar med och lägger störst fokus på fördelningen av ledande poster i olika nämnder och styrelser. I vissa fall har det framstått som om man har tagit för givet att man borde ha en liknande uppfattning i alla frågor eftersom man tillhör samma block och/eller har styrt ihop så länge. Man har helt enkelt inte satt ett så stort värde vid att komma överens om sakkpolitiken innan man börjar styra utan har istället fokuserat på att justera fördelningen av ledande poster i nämnder och styrelser i relation till förändringarna i valresultatet. De sakkpolitiska skiljelinjerna har därefter fått hanteras under mandatperiodens gång.

I de kommuner där man har påbörjat ett blocköverskridande styre har man där-
emot ofta lagt stor vikt vid samarbetsformer och sakpolitiken före fördelningen
av posterna:

*Posterna måste komma efter sakpolitiken – annars bakbinder man ju
diskussionerna om sakfrågorna – det kan inte vara någon annan
ordning.*

Politikern som yttrade det här, och väldigt många därtill, hävdade således att
innehållet i politiken behövde klargöras innan man bestämde vem som skulle ta
ansvar för att genomföra politiken. Eftersom man inte har styrt ihop tidigare
eller tillhört samma block har man inte slentrianmässigt kunnat utgå ifrån att
man kommer att ha samma uppfattning i olika sakpolitiska frågor. Sakpolitiken
har därmed hamnat i centrum – den har fått en större betydelse i koalitionsbild-
ningsprocessen i det nya politiska landskapet.

Att komma överens politiskt samarbete och positioner

I de flesta fallen i den här studien om koalitionsbildningsprocessen började man således med att komma överens om sakpolitiken innan man diskuterade samarbetsformer och fördelningen av poster. Att lägga stort och tidigt fokus på sakpolitiken verkar inte minst ha varit positivt för de mindre partierna i styrena. Det har givit dem en trygghet i relationen med det större partiet under mandatperioden då det med tidiga och tydliga överenskommelser har blivit betydligt svårare för det stora partiet att driva igenom en fråga mot ett litet partis vilja. Dessutom har många av de politiker som deltar i blocköver-skridande styren framhåvt vikten av att man verkligen anstränger sig för att styret ska fungera bra och ha kontroll över utvecklingen. Det förutsätter en mer proaktiv hållning där man har en gemensam vision (med tillhörande sakpolitik) för vad man vill åstadkomma tillsammans samt har en plan för hur man skulle hantera olika frågor snarare än reagera på frågorna efterhand under mandatperioden.

Frågor där man inte vill samma sak

Under sonderingsprocessen diskuterades ofta en del stora frågor på lite övergripande nivå – man behövde veta om det fanns någon stor avgörande fråga där det såg ut som om det skulle bli svårt att komma överens. I det sammanhanget var det vanligt att man jämförde partiernas valprogram. Det resulterade oftast i att man konstaterade att mycket var detsamma eller att partierna hade beskrivit frågorna på lite olika sätt men ändå i princip ville göra samma sak. 10–20 procent av det som stod i valprogrammen var däremot sådant där det var tydligt att partierna eftersträvade olika saker. Då var det viktigt att hitta ett sätt att hantera de frågorna – att inte sopa de frågorna under mattan och låtsas som om de inte existerade. Ett exempel på en sådan fråga var hur höga hus man skulle tillåta i centralorten, vilket föranledde omfattande diskussioner. Privata utförare i den kommunala och regionala verksamheten var annars en vanlig sådan fråga i förhandlingarna inför ett blocköverskridande styre. Det vanligaste sättet att hantera den frågan var att inte göra något drastiskt utan istället identifiera en kompromiss som alla parter kunde leva med i fyra år. I en region kom man till exempel överens om att frågan skulle avgöras på nationell nivå och att de privata utförarna skulle få vara kvar till dess att riksdagen har bestämt något annat. I en kommun valde man att utreda frågan under hela mandatperioden. En annan kompromisslösning var att komma överens om att man behöll nuvarande driftsformer och således varken lade till eller tog bort några privata utförare. I en kommun där man inte hade några privata utförare sedan tidigare valde man att låta ett nytt äldreboende ha privata utförare på prov.

Identifiera och utnyttja ett möjlighetsfönster

De intervjuade politikerna visade således prov på stor uppfinningsrikedom när de identifierade kompromisser kring frågor där partierna representerade motsatta ståndpunkter. Den sortens kompromisser var en förutsättning för att man skulle kunna genomföra sådant som alla partier i koalitionen verkligen ville göra – att man skulle kunna utnyttja ett möjlighetsfönster. Ett exempel på det är en kommun där Vänsterpartiet och Moderaterna tillsammans med Miljöpartiet utgjorde ryggraden i en styrande koalition. Moderaterna valde där att inte driva frågan om privata utförare i verksamheten medan Vänsterpartiet valde att inte lyfta frågan om 6 timmars arbetsdag. Här betonade en av de ledande politikerna att det på lång sikt inte är hållbart att undvika att driva den sortens frågor, men att det är viktigt att man bestämmer sig för vilka frågor som är viktigast att genomföra under den aktuella mandatperioden och vilka samarbetskonstellationer som passar bäst för just de frågorna.

Att partier tycker olika i en del frågor är naturligt – skulle alla partier tycka likadant i alla frågor kan man ifrågasätta varför partierna överhuvudtaget existerar. Skulle emellertid alla partier sätta exakt lika hög prioritet till alla frågor under en mandatperiod skulle det aldrig kunna bildas några koalitioner. Koalitionsbyggande förutsätter att partierna är beredda att sätta högre prioritet till genomförandet av vissa frågor än andra under en mandatperiod. Så var således fallet för Vänsterpartiet och Moderaterna i den här kommunen. Det fanns en möjlighet att genomföra det stora samhällsbyggnadsprojekt som såväl Moderaterna som Vänsterpartiet hade högst på sin agenda och där man också såg det andra partiet som den ideala samarbetspartnern. Det förutsatte dock att man nedprioriterade de frågor som det skulle vara svårt att arbeta aktivt med i den här konstellationen under den här mandatperioden.

Behovet av att vara överens i den fråga som alla anser vara viktigast

En viktig anledning till att ledaren för ett stort parti i en annan kommun sökte sig över blockgränsen var att man vid ett traditionellt blockbaserat styre skulle få en intern konflikt kring en av de frågor som han upplevde vara viktigast för kommunen: utvecklingen av hamnen i kommunen. Han var istället mån om att styra med partier som delade hans egen och sitt partis syn på den frågan. I den stora majoriteten av de studerade kommunerna och regionerna framstår det som om att man resonerade på just det sättet, men det fanns också undantag. I en av de studerade koalitionsbildningsprocesserna stod en specifik fråga högst på alla partiernas agenda (hur man skulle få ordning på ekonomin). Under processen med att bilda ett traditionellt blockbaserat styre efter valet 2014 verkade några av partierna utgå ifrån att man borde kunna komma överens i den här stora frågan eftersom man befann sig på samma sida av den traditionella vänster-högerskalan. ”Vi har ju samma honnörsord” uttryckte till exempel en av de ledande politikerna i det här styret. Under den föregående mandatperioden hade det dock framkommit tydliga signaler på att man ville olika saker i just den här centrala

frågan, vilket var en viktig anledning till att ett av koalitionspartierna då hoppade av styret. Ändå utgick man under koalitionsbildningsprocessen efter valet 2014 ifrån att det skulle vara möjligt att hantera frågan genom att i plattformen identifiera fem gemensamma mål för styret. I realiteten utgjorde emellertid varje mål ett specifikt önskemål från enskilda partier i den tilltänkta koalitionen - mål som mer eller mindre stod i konflikt med varandra. Hur man skulle förena de fem målen identifierade man inget tydligt svar på. Istället vittnar ledarna för två av partierna om att det blev mycket fokus på ordförandeposterna i nämnderna under koalitionsbildningsprocessen. Mindre än ett år in på den nya mandatperioden hade styret spruckit till följd av att man inte kunde komma överens i just den stora fråga som alla ansåg vara viktigast.

Överenskommelser om mindre frågor

Det framstår således viktigt, för att inte säga avgörande, att vara överens om hur man ska agera i de frågor som de olika partierna upplever vara viktigast. Därutöver finns det naturligtvis en rad andra frågor som på ett eller annat sätt behöver hanteras under en mandatperiod. Här framhäver flera av de intervjuade vikten av att förbereda sig väl inför förhandlingarna – att man har satt sig in i de andra partiernas behov och tänkt till kring hur man ska förhålla sig till det på ett så bra sätt som möjligt för alla inblandade parter. I en av de studerade kommunerna framhävde politikerna betydelsen av just det här och där lyckades man under en och en halv timma identifiera och komma överens om de 67 sakpolitiska punkter som sedan låg till grund för det politiska samarbetet under resten av mandatperioden.

Hur nogräknade man var med att identifiera och diskutera sig samman i olika sakfrågor varierade emellertid stort. I några fall där man till exempel diskuterade sig samman kring allt på bara några timmar kunde slutresultatet av förhandlingarna rymmas på 2–3 sidor. I de här fallen verkade man inte se ett stort behov av att diskutera alla detaljer utan verkade känna sig trygga i den tillit som fanns mellan parterna och att man sedan tidigare visste att man betraktade frågorna på samma sätt. I andra fall kunde man lägga betydligt mer tid på att diskutera olika frågor i detalj. I en kommun bestod det framförhandlade dokumentet av mer än 700 gemensamma punkter. Det behövde inte vara frågor som självklart behövde hanteras under mandatperioden, men om en fråga skulle bli aktuell visste alla vad som gällde. Att förhandla om så många frågor i detalj kan naturligtvis vara tidskrävande och eftersom de här frågorna inte är av samma vikt som de stora avgörande frågorna kan man hantera diskussionerna om den här sortens frågor i flera mindre grupper.

Överenskommelser om sakpolitik i kommuner med minoritetsstyren

Flertalet av de intervjuade politikerna upplevde således att initiala överenskommelser om sakpolitiken var viktigt eller till och med avgörande för det politiska

styrets arbete under resten av mandatperioden. Frågan är dock vilken roll en sådan uppgörelse har om den styrande koalitionen inte förfogar över en egen majoritet i fullmäktige och därmed är beroende av andra partiers agerande för att få igenom sin politik. Värde av en grundlig diskussion och tydlig uppgörelse om den sakpolitik man har för avsikt att genomföra sjunker generellt sett när det är osäkert om det finns något stöd för den politiken i fullmäktige.

I en av de studerade kommunerna, där det bildades ett minoritetsstyre efter valet 2014, hanterade man inte sakfrågorna under koalitionsbildningsprocessen. Istället började man med att fördela de ledande posterna i olika nämnder och styrelser, vilket således är det motsatta mot vad övriga respondenter i den här studien har rekommenderat. Det här verkar dock ha fungerat relativt väl i det här specifika fallet eftersom förberedelsearbetet inför den nya mandatperioden fortsatte även efter det att den styrande minoritetskoalitionen hade kommit överens om hur man skulle fördela posterna sinsemellan. Nästa steg i förberedelseprocessen var att ta med hela kommunstyrelsen samt förvaltningscheferna på en lunch-till-lunchkonferens för att gemensamt arbeta fram en utvecklingsstrategi för kommunen för den mandatperioden. Utvecklingsstrategin var inget formellt bindande dokument men innefattade tydliga mål (med påföljande styrkort) samt övergripande prioriteringar i arbetet med att utveckla kommunen under mandatperioden. Själva dokumentet var 12 sidor långt och ett formellt beslut om slutdokumentet fattades av kommunfullmäktige.

Inte minst kommunstyrelseordförande i den här kommunen tyckte att den sortens dokument gav en långsiktig stadga till det politiska beslutsfattandet och att man kunde gå tillbaka till det dokumentet när olika partier började dra åt olika håll i vissa frågor. Såväl företrädare för oppositionen som för ett av koalitionspartierna pekade samtidigt på några baksidor med att ta fram ett sådant här dokument. Till exempel bakband det den politiska debatten under mandatperioden och att det blev otydligt var initiativen kom ifrån och vem som stod för vad i politiken. Samtidigt lämnade man vissa saker medvetet utanför utvecklingsstrategin – frågan om hur man skulle nå målen var en sådan fråga och då inte minst om man skulle använda sig av privata utförare i verksamheten eller inte. Här skapade man således medvetet utrymme för debatt och konflikt.

Sakfrågor där det är okej att tycka olika

Flera av de intervjuade politikerna vittnade om vikten av att vara överens om vad man inte var överens om och att det därmed var möjligt för enskilda partier och dess företrädare att uttala sig i frågor som man valt att inte driva aktivt tillsammans i den styrande koalitionen. Bara för att man tillsammans deklarerat att man inte kommer att försöka få till en förändring på ett visst område under en mandatperiod betyder inte det att debatten kring den frågan nödvändigtvis helt måste tystas. Ett parti och dess företrädare kan fortfarande ha en principiell hållning i en fråga även om man är helt inställd på att inte aktivt arbeta med den frågan under mandatperioden. Det förutsätter emellertid att alla inblandade parter är överens om en sådan ordning och i vilka frågor det i sådana fall gäller. I det sammanhanget framstår det som att framförallt Socialdemokraterna som parti

generellt sett har svårare att hantera den sortens fria utspel (vilket flera av partiets egna företrädare vittnade om), samtidigt som inte minst de mindre partierna är i behov av desamma för att kunna behålla och utveckla sin identitet. Att det skulle vara möjligt att kritisera samarbetspartierna på riksnivå är däremot något som det stora flertalet av de intervjuade politikerna upplever var självklart så länge som man inte blandar ihop det med den lokala eller regionala politiken. Det här relaterar i sin tur till frågan om hur samarbetet mellan koalitionsparterna förväntas fungera.

Samarbetsformer i koalitionsarbetet

Att vara överens om sakpolitiken och då framförallt de stora frågorna var något som framhävdes som oerhört viktigt. Många av de intervjuade politikerna vittnar samtidigt om att det gick lättare än man trodde att komma överens om sakpolitiken och att en stor del av tiden under koalitionsförhandlingarna istället ägnades åt hur samarbetet skulle fungera. ”Det fanns inga sakfrågor som genererade stora diskussioner. Istället låg mycket fokus på hur vi skulle samarbeta – arbetsformerna för samarbetet var viktigt” påtalade till exempel en av politikerna. Vem som skulle företräda koalitionen och synas i media i olika frågor var en specifik aspekt av samarbetsformerna som ofta diskuterades, men det framkom få tecken på att den frågan skapade några större problem. Generellt sett verkar man ofta ha haft en inkluderande hållning där företrädare för flera partier skulle få möjlighet att vara med och synas i olika sammanhang.

I flera av de studerade kommunerna och regionerna lade man väldigt stor vikt vid de interna kommunikationsarenorna inom styret under koalitionsförhandlingarna. ”Man får prata, prata, och prata” som kommunstyrelseordförande i en kommun uttryckte det. Vis av tidigare erfarenheter i andra samarbetskonstellationer var de ledande politikerna i en kommun mycket noga med att det fanns goda förutsättningar för att ge alla inblandade parter möjlighet att lyfta och lufta olika idéer och att man då verkligen försökte att lyssna på och förstå varandra. ”När vi inte längre orkar prata med varandra – då kommer styret sluta att fungera och upphöra” uttryckte en av de politikerna. I den kommunen hade man ständigt olika former av förmöten och eftermöten till nämnder och styrelser. Ett annat kommunikationsforum var så kallade ordförandekonferenser där ett viktigt syfte var att skapa ömsesidig förståelse mellan nämndordförandena så att de själva kunde hantera olika prioriteringar och problem sinsemellan.

Stort fokus på former för krishantering

I många av de studerade fallen lade man också stor vikt vid att sätta upp spelregler för hur man skulle hantera eventuella tvister i samarbetet – så kallade krishanteringsplaner. Det här diskuterades ofta utförligt och resulterade inte sällan i omfattande och precisa skrivningar i avtalet mellan partierna i den styrande koalitionen. Mot slutet av mandatperioden kunde man emellertid i de flesta fallen konstatera att man aldrig behövde använda sig av de rutinerna för tvistelösning – samarbetet hade fungerat så mycket bättre än vad man hade hoppats. ”Vi trodde länge att snart är smekmånaden över, men den har aldrig tagit slut” var

en talande men också ganska representativ beskrivning i de sammanhangen. En möjlig slutsats av det är att man därmed lade för mycket tid och kraft på att diskutera rutiner för tvister och problem – att det arbetet var överflödigt. En annan slutsats, som flera av de intervjuade politikerna själva framhäver, är att de omfattande initiala diskussionerna under koalitionsförhandlingarna förberedde alla på de potentiella utmaningar som de hade framför sig. Processen med att diskutera den sortens regler och rutiner skapades en förståelse för vad som krävdes för att samarbetet skulle fungera väl och vad konsekvenserna blev om man bidrog till att skapa tvister och konflikter.

Betydelsen av omfattande och tydliga kommunikationskanaler visade sig också oerhört viktig för enskilda politiker i de styrande partierna. ”Det är i första hand inte partier som trilskas i en styrande koalition – det är personer som trilskas” uttryckte en politiker. En annan ledande politiker hänvisade i det sammanhanget till en politiker med lång erfarenhet, som gjort sig känd för att vara frispråkig och som man befarade skulle kunna ställa till med problem inom den styrande koalitionen. Det visade sig att han inte vid ett enda tillfälle röstat mot vad man gemensamt kommit fram till även om han inte alltid var helt övertygad om det var det bästa beslutet. ”Han behöver tid på sig att få uttrycka vad han tycker och känner innan han kan vara med” var förklaringen till det från en ledande politiker i den kommunen.

Rädslan för att det egna partier ska bli överkört av det stora partiet

De intervjuade politikerna i framförallt de mindre partierna vittnade om att det inom det egna partiet fanns en oro för att de skulle bli överkörda av det stora partiet i koalitionen – att det stora partiet skulle driva igenom beslut mot de mindre partiernas vilja. Här återkommer vi således till betydelsen av tillit mellan partierna och deras företrädare. Om man hade dåliga erfarenheter av att samarbeta med ett stort parti sedan tidigare, eller om man överhuvudtaget aldrig hade samarbetat i styrande ställning med ett stort parti förut, fanns det på många håll en påtaglig rädsla för att det egna partiet skulle få rollen av ett stödparti snarare än en jämbördig samarbetspartner. Ledaren för det stora partiet i en kommun var mycket medveten om den farhågan och påtalade vid flera tillfällen under koalitionsbildningsprocessen för ledarna för de andra koalitionspartierna att han inte tänkte göra det:

Jag kommer inte vid ett enda tillfälle att slå er i huvudet med att vi har fler mandat än er. Vi ska diskutera oss fram till alla beslut.

Det här framstår som oerhört centralt i det här fallet – det var en viktig pusselbit i byggandet av det förtroende som behövdes för att skapa ett väl fungerande styre. Att bara säga det en gång var dock långt ifrån tillräckligt för att bygga det förtroendet – den här ledaren fick visa det i handling under koalitionsförhandlingarna men också under mandatperioden. Samtidigt är det inte självklart att ett

sådant förhållningssätt fungerar för alla koalitioner. Om två eller flera partier i koalitionen har direkt motsatta ståndpunkter i viktiga frågor hjälper det inte hur mycket man diskuterar – risken är att man ändå inte kommer överens. Här framstår det därför som oerhört viktigt att man under koalitionsförhandlingarna identifierar alla viktiga frågor där man skulle kunna få problem.

En konkret sak som det nya politiska landskapet med påföljande uppbrutna blockpolitik mycket väl kan ha resulterat i är således ett större fokus på samarbetsklimatet och, som en del av det, bättre förutsättningar för små partier att delta i den politiska styrningen. När partierna nu ser det som praktiskt möjligt att aktivt välja koalitionspartners på båda sidorna av den gamla blockgränsen märker man också vilka partier som fungerar bra som koalitionspartners och vilka som inte gör det. Då framstår det inte som självklart att det går att gå tillbaka till en gammal ordning där ett parti tydligt dominerar koalitionen. Om den här utveckling fortsätter är det således inte omöjligt att de stora partierna tvingas agera som någorlunda jämbördiga parter när en koalition väl är på plats – annars är det stor risk för att de mindre partierna väljer en annan koalitionspartner efter nästa val eller till och med under samma mandatperiod. På samma sätt kan emellertid de större partierna välja bort att samarbeta med de mindre partier som man upplever att det är svårt att samarbeta med. Det verkar då bli mindre fokus på enskilda partiers förhandlingssegrar under mandatperioden till förmån för styrets sammanhållning och därmed samlade handlingskraft. Formerna för, och inte minst attityderna till, samarbetet verkar således ha fått en större betydelse när de traditionella blockgränserna inte längre utgör lika tydliga ramar för koalitionsbyggandet.

Fördelning av ledande poster i nämnder och styrelser

Flera av de intervjuade politikerna i studien, inte minst i traditionella blockbase-
rade styren i mindre kommuner, vittnar om att fördelningen av poster i nämnder
och styrelser traditionellt utgjort kärnan i koalitionsbildningsprocessen – att det
var det som man hanterade först och lade störst vikt vid, vilket också ligger i
linje med tidigare forskning.¹ De politiker som var delaktiga i processer med att
bilda nya och inte minst blocköver-skridande styren framhäver emellertid bety-
delsen av att komma överens om sakpolitiken och kanske även samarbets-
formerna innan man bestämmer vem som skulle sitta på olika ledande posi-
tioner. Eftersom det redan tidigare i koalitionsbildningsprocessen är fastlagt vil-
ken politik (i stora drag) som ska föras utgör inte fördelningen av ledande poster
en lika avgörande fråga för partierna i deras ambitioner att få genomslag sin
politik. Fördelningen av poster handlar därför mer om vilka personer som pas-
sade bra i olika nämnder snarare än vilket parti som ska styra en nämnd och på
så sätt få genomslag för sin politik.

¹ Wängmar 2006

Fördelning i proportion till storlek eller i relation till samarbetsklimat?

En vanlig ordning i fördelningen av olika ledande poster i nämnder och styrelser är, eller åtminstone har varit, att utgå ifrån styrkeförhållandena mellan partierna – att posterna fördelas proportionellt i relation till partiernas mandat i fullmäktige. Det förhållningsättet resulterar ofta i att ett stort parti får en dominant ställning och på egen hand kan kontrollera politiken inom vissa sakområden. ”Ingen vill bli uppäten” konstaterade emellertid en ledare för ett mindre parti. I flera av de studerade fallen fanns det därför en ambition att inte skapa en situation där ett parti helt kunde kontrollera politiken på vissa områden. Istället försökte man skapa ett mer jämbördigt samarbete där alla partier i koalitionen kunde vara med och aktivt påverka besluten på alla områden och därmed minska risken för att mindre partier blir överkörda. Det här förhållningsättet var emellertid inte okontroversiellt.

Att fördela posterna gjorde ont hos oss. Men vi kan inte bara utgå ifrån vår storlek. Man kan inte leda med armbågarna. Ska samarbetet fungera måste alla tre partier finnas med i centrala positioner i nämnderna. Det var ett sätt för oss att visa att vi menar allvar.

Ovanstående citat från ledaren för det största partiet i en kommun vittnar om hur ledarens ambitioner att skapa ett väl fungerande blocköverskridande styre, vilket enligt honom förutsatte ett jämbördigt samarbete, mottogs med en viss irritation inom det egna partiet. Många partimedlemmar var vana vid att partiet styrde ensamt eller möjligtvis med ett mindre ”stödparti” från samma block och att partiet då kunde utnyttja sin storlek för att få in partiets företrädare på så många ledande positioner som möjligt i nämnder och styrelser. Om partiet var fem gånger större än det andra partiet i koalitionen borde därmed partiet också ha fem gånger fler företrädare på ledande positioner och på det viset kunna genomdriva sin politik. Men så resonerade inte ledaren för det här partiet. Nyckeln till genomslaget för partiets politik låg istället i att man samarbetar med partier som har en liknande politisk agenda – att man inte behöver förhandla med och i praktiken köra över så kallade stödpartier under mandatperioden för att kunna genomföra sin politik. Men för att få med andra partier på ett sådant samarbete är det viktigt att de partierna känner sig någorlunda jämbördiga och därmed trygga i samarbetet. På så sätt skapade man i flera kommuner och regioner en ordning där det stora partiet fick en oproportionellt liten andel och de mindre partierna en oproportionellt stor andel ledande poster i nämnder och styrelser.

I till exempel en kommun tog Socialdemokraterna hand om ordförandeposterna i hälften av nämnderna och i de nämnderna hade Centerpartiet eller Folkpartiet hand om vice-ordförandeposterna. I den andra hälften av nämnderna tog Centerpartiet eller Folkpartiet hand om ordförandeposterna och Socialdemokraterna vice-ordförandeposterna. För att garantera inflytande för både Centerpartiet och Folkpartiet i alla nämnder hade de partierna alltid en representant i nämndens

arbetsutskott i de nämnder där de inte hade någon egen ordförande- eller vice-ordförandepost. På så sätt försökte man garantera att alla partier fick samma tillgång till information och var delaktiga i de arenor där mycket av det politiska hantverket genomfördes, vilket i sin tur var viktigt för tilliten mellan partierna i den styrande koalitionen. ”Vi behövde inte tjata – de var intresserade av ett riktigt samarbete och inte bara ett stödparti” konstaterade till exempel en politiker som var rädd för att bli uppäten i samarbetet med ett stort parti.

Även i några av de andra koalitionsbildningsprocesserna var det tydligt att tillsättningen av poster inte bara sågs som ett sätt att fördela makt mellan partierna utan att de ledande politikerna istället försökte att skapa ett lag som fungerade så bra som möjligt tillsammans.

Vi tyckte att det var viktigt att alla partier var delaktiga och kände att de kunde vara med och påverka och erbjöd därför Miljöpartiet flera ledande nämndposter – fler än vad som var befogat i relation till våra och deras mandat i fullmäktige. Men de upplevde att de var för nya i politiken för att kunna ta på sig ett sådant ansvar och ville hellre vara med och påverka och bidra på andra sätt.

Ser man till de här studerade fallen framstår det således som om det nya politiska landskapet har påverkat hur man resonerar och agerar när det gäller fördelningen av ledande poster i nämnder och styrelser. Postfördelningen har för det första fått stå tillbaka för ett större fokus på sakpolitiken men också på samsamarbetsformerna i styret. Betydelsen av sakpolitiken och samsamarbetsformerna har därutöver inneburit att fördelningen av poster till stor del har präglats av ambitionen att man ska utgöra jämbördiga samsamarbetspartners där styrets gemensamma handlingskraft är viktigare än enskilda partiers ambitioner att dominera ett specifikt sakpolitiskt område.

Därutöver framhäver flera av de intervjuade politikerna betydelsen av att alla partier i koalitionen har en rådsposition. Det kan naturligtvis vara svårt att få till en sådan lösning i en mindre kommun med många partier i den styrande koalitionen. Om möjligt utgör emellertid en sådan ordning en viktig förutsättning för jämbördigt och handlingskraftigt samarbete i styret. Det centrala i det sammanhanget är tillgången till information – att ledarna för alla partier i styrena till exempel får tillgång till informationen från tjänstemännen vid samma tidpunkt som företrädarna för de stora partierna.

Sammanfattande diskussion om koalitionsbyggande

Blockpolitik har under en längre tid präglat den svenska politiken² och det gäller även politiken i Sveriges kommuner, regioner och landsting. Efter den senaste stora kommunindelningsreformen på början av 1970-talet kom koalitionsbyggandet i svenska kommuner, men också landstingspolitiken, under en lång tid att präglas av två block som konkurrerade om makten i fullmäktigeförsamlingarna.³ Under slutet av 1990-talet och början av 2000-talet kom de etablerade riksdagspartierna alltmer att utmanas av lokala partier,⁴ vilket resulterade i att partierna i blocken började ta in lokala partier i de styrande koalitionerna för att på så sätt möjliggöra blockbaserade majoritetskoalitioner. När Sverigedemokraterna tog plats i fullmäktige-församlingarna förändrades emellertid förutsättningarna för koalitionsbyggande radikalt – ett nytt politiskt landskap tog form med nya parlamentariska förutsättningar.

Andelen kommuner där vänsterblocket (V, S) eller högerblocket (C, FP, KD, M) bildade ett eget blockexklusivt styre i fullmäktigeförsamlingarna minskade från 49,0 procent efter valet 2006 till 18,6 procent efter valet 2014. Efter valet 2010 kompengärsades den minskningen delvis av att Miljöpartiet⁵ tog plats i flera blockbaserade styren. Efter valet 2014 blev det tydligt att det i många kommuner inte längre räckte med att ta in Miljöpartiet i styret för att skapa ett blockbaserat majoritetsstyre, varvid andelen kommuner med minoritets- och blocköverskridande styren ökade kraftigt.

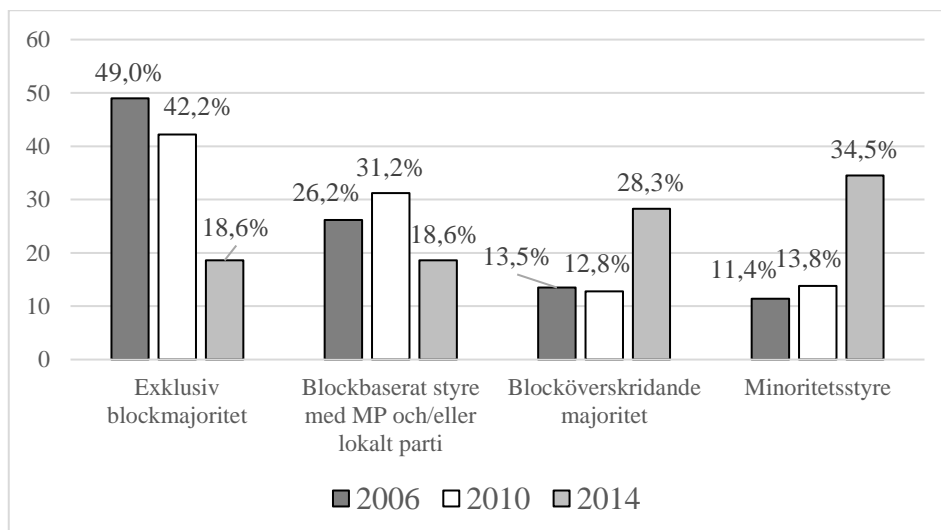
² Se till exempel Hagevi 2011.

³ Bäck 2003; Wängmar 2006 & 2011..

⁴ Fridolfsson & Gidlund 2002

⁵ Miljöpartiet är inte kategoriserat som ett blockparti i SKL:s statistik då partiet deklarerat att man inte vill vara placerat i något av blocken i den statistiken.

Tabell 2 Sammansättning av styren i kommunerna efter valen 2006 till 2014

Utvecklingen i landstingen och regionerna har inte varit riktigt lika dramatisk då framförallt andelen blocköverskridande majoritetsstyren är lägre i regionerna och landstingen än i kommunerna. Likväl försvann till exempel alla blockexklusiva styren efter valet 2014 och istället deltog Miljöpartiet i samtliga blockbaserade majoritetsstyren oavsett om det var ett höger- eller vänsterstyre.

Det nya politiska landskapet har således förändrat förutsättningarna för den politiska styrningen i kommunerna, regionerna och landstingen. SKL-rapporterna ”Minoritetsstyren i kommuner, regioner och landsting”⁶ samt ”Att bryta mönster – vägar mot blocköverskridande samarbeten”⁷ fokuserade på utmaningarna men också möjligheterna med att anpassa sig till det nya politiska landskapet. I rapporten om minoritetsstyren beskrevs hur minoritetsstyren kan fungera på olika sätt. I vissa framförallt mindre kommuner med en kultur och traditioner av breda politiska samarbeten spelar det ingen större roll om den formellt styrande koalitionen förfogar över en majoritet eller minoritet av fullmäktigemandaten – det politiska beslutsfattandet fungerar ungefär på samma sätt ändå. De ledande politikerna, oavsett om de befinner sig i den formellt styrande koalitionen eller inte, diskuterar då oftast gemensamt fram olika beslutsförslag såsom till exempel den årliga budgeten.⁸

I en del kommuner med minoritetsstyren har de ledande politikerna en tydlig plan för hur kommunen ska styras trots att den formellt styrande koalitionen befinner sig i en minoritetsställning. Här existerar ofta ett gott samarbete mellan partier i och utanför den styrande koalitionen. Det kan till exempel vara kommuner där de ledande politikerna på båda sidorna av blockgränserna har lätt att

⁶ Wänström 2015

⁷ Wänström 2016

⁸ Se till exempel Åberg 1998.

komma överens i olika frågor men där förutsättningarna för ett formellt koalitionsarbete inte är tillräckligt goda. Partimedlemmarnas och gräsrotternas förväntningar på hur konfliktlinjerna borde se ut kan vara en sådan begränsning.

En tredje kategori av minoritetsstyren är kommuner, regioner och landsting där minoritetsstyret är den styrform som blir över när det inte var möjligt att skapa ett majoritetsstyre. De etablerade partierna i de båda blocken är då ofta vana vid att bilda styren inom respektive block samtidigt som man inte är beredd att gå över blockgränsen i koalitionsbyggandet. Därmed blir det heller inte möjligt att bilda ett majoritetsstyre om man inte är beredd att ta med Sverigedemokraterna i styret. Det är i de här kommunerna och regionerna som de negativa effekterna av förändringarna i det politiska landskapet framstår som mest påtagliga – där det blir svårast att fatta viktiga parlamentariska beslut.

Är det nya politiska landskapet här för att stanna?

När vi nu närmare oss ytterligare ett val följer frågan om det nya politiska landskapet är här för att stanna. Eftersom valen till fullmäktigeförsamlingarna i kommunerna och regionerna fortfarande påverkas mycket av valet till riksdagen⁹ (om än i minskande omfattning) så avgörs den frågan bland annat av opinionsvindarna i rikspolitiken. Det är emellertid inte självklart att förändringarna i de lokala och regionala politiska landskapen är avhängt hur partierna agerar på riksnivå. Mycket pekar på att den blockpolitik som bygger på den traditionella ideologiska vänster-högerskalan med fördelningspolitiska företecken inte kommer att ha samma dominerande ställning i den kommunala och regionala politiken framöver.

I den här och de två tidigare SKL-studierna om det nya politiska landskapet har det snarare varit tydligt att det ofta är annat än de traditionella ideologiskt laddade vänster-högerfrågorna som dominerar den politiska dagordningen. Frågan om privata utförare i verksamheten är visserligen en viktig fråga där konfliktlinjerna ofta följer den traditionella vänster-högerskalan. I övrigt är det emellertid mycket samhällsplaneringsfrågor där till exempel konflikter mellan stad och land; mellan så kallade gröna och grå värden; och mellan storskalighet och småskalighet som skapar debatt och politiska konflikter i framförallt kommunerna. Den konflikt mellan GAL (Grönt-Alternativt-Liberalt)¹⁰ och TAN (Traditionellt-Auktoritativt-Nationalistiskt) som forskare ofta använder i analyser av den nationella politiska debatten om invandring och integration har inte haft någon framträdande roll i intervjuerna i de här tre studierna om det nya politiska landskapet, men aktualiseras när till exempel tiggerifrågan hamnar på den kommunala agendan. Läger man därtill betydelsen av relationerna mellan ledande politiska företrädare i politiken framstår det som långt ifrån självklart att vi kommer återgå till den blockbaserade politiska ordning som tidigare tydligt dominerat koalitionsbildningsprocesserna i kommunerna, landstingen och regionerna.

⁹ Erlingsson & Ekengren Oskarsson 2014; Erlingsson & Wänström 2014.

¹⁰ Hooghe, Marks & Wilson 2002.

Noggranna förberedelser är här för att stanna

I ljuset av förändringarna i det politiska landskapet, där inget av blocken alltmör sällan förfogar över en egen majoritet, har behovet av förberedelser inför den politiska styrningen under en mandatperiod ökat. Ska man styra tillsammans med ett parti som tidigare alltid betraktats som den naturliga motståndaren – som det parti som man per definition borde tycka annorlunda än – så framkommer ett behov av att tydliggöra hur man gemensamt ska förhålla sig till olika frågor. Då går det inte längre att utgå ifrån att man kommer att komma överens bara för att man återfinns på samma halva av den traditionella vänster-högerskalan. Då fungerar det heller inte att lite slentrianmässigt utgå ifrån att samarbetet kommer att fungera väl eftersom man samarbetet så mycket tidigare.

Statistik pekar på att andelen styren som bildades efter valet 2010 och som överlevde det efterkommande valet och fortsatte in i nästa mandatperiod var minst lika stor för blocköverskridande majoritetsstyren som för traditionella blockbaserade styren.¹¹ En anledning till det skulle kunna vara att de sakpolitiska skiljelinjerna i många viktiga frågor inte följer blockgränserna. En annan potentiell anledning skulle emellertid kunna vara att man med de nya blocköverskridande styrena var mer noggranna i sina förberedelser och därmed hade lättare att styra tillsammans under själva mandatperioden. Att börja styra tillsammans i en ny konstellation kan således ha tvingat politikerna att förbereda sig noggrannare inför mandatperioden – förberedelser som senare skulle bära frukt i form av mindre friktion under själva mandatperioden.

En tydlig gemensam vision och agenda för mandatperioden

För att lyckas bilda och inte minst hålla ihop en koalition under mandatperiod verkar det vara viktigt att tydlig definiera vad man gemensamt vill prioritera och vilka frågor respektive parti därmed är beredd att nedprioritera under den kommande mandatperioden. Partiernas existensberättigande är beroende av att de inte tycker lika i alla frågor, men om alla partier sätter högsta prioritet till samtliga frågor skulle det vara omöjligt att skapa eller upprätthålla styrande koalitioner. Så länge som ett parti inte har en egen majoritet måste det vara beredd att nedprioritera vissa ställningstaganden för att kunna implementera andra.

Politikerna från de kommuner och regioner där man bildat blocköverskridande samarbeten vittnar samtidigt om betydelsen av att man tydligt definierar vad man vill åstadkomma tillsammans – vad man vill leverera tillsammans under mandatperioden. Då är det också viktigt att vara ärlig mot sig själv med vad man inte kommer att kunna genomföra i en specifik konstellation för att på så sätt skapa förutsättningar för att kunna genomföra något som man upplever vara ännu viktigare. Det är den gemensamma visionen om vad man vill åstadkomma tillsammans, med påföljande sakfrågor, som bör utgöra grunden för samarbetet

¹¹ Andelen blocköverskridande styren under mandatperioden 2011–2014 var dock relativt liten varvid statistiken står på lite osäker grund, vi kommer att få mer robust statistik på det här efter valet 2018.

snarare än till exempel ett gemensamt intresse av att isolera ett specifikt parti (såsom till exempel Sverigedemokraterna).

Koalitionsbildningsprocesser kan naturligtvis präglas av en rad olika intressen och mål kopplade till såväl nationell politik och personliga ambitioner. För de politiker i den här studien som bildat blocköverskridande majoritetsstyren framstår det emellertid som om koalitionsbildningsprocessen till stora delar har handlat om att identifiera en gemensam vision kopplad till en rad olika ideologiska skiljelinjer och därefter även identifiera de samarbetsformer som krävs för att man tillsammans ska lyckas genomföra den visionen. Eller, om man om man så vill: *det handlar om att identifiera ett möjlighetsfönster och utnyttja det möjlighetsfönstret på bästa möjliga sätt.*

Flera av de intervjuade i till synes väl fungerande blocköverskridande styren ger samtidigt uttryck för att den nuvarande blocköverskridande konstellationen inte alltid kommer att vara den bästa konstellationen för sitt parti. Efter framtida val kan det mycket väl vara så att det är andra frågor som står högst på dagordningen – frågor där de nuvarande samarbetspartierna skulle ha svårare att samarbeta och där det därför blir naturligt att söka nya samarbetspartners och nya möjlighetsfönster.

Vägen till målet är viktig för samarbetet

Tidigare i den här rapporten beskrevs olika förhållningssätt till koalitionsbildningsprocessen. I vissa kommuner och regioner utgjorde den processen just en utpräglad förhandlingsprocess där partierna lade stor vikt vid att företrädas av bästa möjliga förhandlingskompetens. Det formella resultatet av koalitionsbildningsprocessen var i det sammanhanget det dokument där det mer eller mindre i detalj framgick exakt hur man skulle hantera olika frågor. Samtidigt var det tydligt att man i flera kommuner upplevde att det viktigaste resultatet av koalitionsbildningsprocessen var byggandet av en ömsesidig förståelse och tillit parterna emellan. Flera av de intervjuade vittnade till exempel om att man aldrig hade behövt ta till de olika mekanismer för konflikthantering som man kommit överens om innan man började styra ihop. En viktig anledning till det var att man genom den sortens omfattande diskussioner lärt känna varandra väl under koalitionsbildningsprocessen.

Från stödpartier till jämbördiga parter

Begreppet jämbördiga parter återkom väldigt ofta i intervjuerna – det framstår således som ett nyckelbegrepp i de här sammanhangen. Många av de intervjuade politikerna från såväl stora som små partier framhäver betydelsen av att man behandlar varandra med ömsesidig respekt och att de större partierna inte kör över de mindre partierna – att framförallt de mindre partierna måste känna sig trygga i samarbetet. Det här har bland annat yttrat sig i att de mindre partierna har fått en oproportionerligt stor andel av de ledande posterna i styrelser och nämnder. Några av de intervjuade politikerna vittnar i det sammanhanget om att processen med att bilda och verka i den för partiet nya konstellationen

har påverkat partiet på ett positivt sätt. ”Vår självbild som parti har förändrats oerhört mycket” – att det nu finns en större förståelse inom partiet för att man måste kunna samarbeta med andra partier på ett konstruktivt och jämbördigt sätt.

Det väcker emellertid i sin tur frågan om den sortens praktiska tillämpning av idealet jämbördiga parter strider mot väljarnas uttryckta vilja – att ett partis formella och reella inflytande inte står i proportion till partiets väljarandel. Då kan man emellertid konstatera att den sortens fördelning ändå tenderar att bli oproportionerlig i relation till valresultatet eftersom knappt hälften av mandaten i fullmäktige oftast tillhör oppositionspartierna. Den stora vinsten med att vara ett stort parti kan istället ligga i möjligheterna att välja sina koalitionspartners med större omsorg. Med fler partier i styret tenderar listan över frågor där man inte är överens att stiga. Ju fler partier man behöver samarbeta med för att komma i en majoritetsposition, ju mer behöver man således generellt sett skala bort från den politik som man idealt vill genomföra. Ett stort parti behöver inte samarbeta med så många andra partier för att hamna i en majoritetsposition – i många fall skulle det kunna räcka med ett annat parti. Som stort parti har man således möjlighet att ingå en större mängd teoretiskt möjliga majoritetskonstellationer och har därmed möjlighet att vara mer selektiva när man väljer sina koalitionspartners. Därmed har man också, allt annat lika, bättre förutsättningar för att få genomslag för den politik som man vill genomföra under den aktuella mandatperioden. Den här logiken fungerar emellertid endast om partierna har och utnyttjar möjligheten att välja bland flera partier. Förutsättningarna för att välja till det parti som just där och då är det parti som är enklast att samarbeta med, eller för den delen att välja bort de partier som det är svårare att samarbeta med, har ökat i det nya politiska landskap när traditionella föreställningar om (nationella) ideologiska konfliktlinjer inte längre utgör en självklar utgångspunkt för koalitionsbyggandet.

Praktiskt nödvändigt men teoretiskt bekymmersamt?

Ser man till de fall av koalitionsbildningsprocesser som studerades i den här studien framstår det således som viktigt, och i en del fall helt nödvändigt, att partierna behandlar varandra som jämbördiga parter även om storleken på väljarstödet är väldigt olika. Att de större partierna har möjlighet att vara mer selektiva när man väljer majoritetskoalitionspartners kan möjligtvis delvis kompensera för den obalansen. Att det är praktiskt viktigt eller kanske till och med i vissa fall nödvändigt att behandla varandra som jämbördiga parter innebär emellertid inte att det är önskvärt utifrån ett teoretiskt demokratiskt perspektiv. Hur man balanserar det önskvärda behovet av proportionerlig påverkan med det praktiska behovet av jämlik påverkan är något som inte minst de större partierna kan behöva diskutera oftare i ett nytt politiskt landskap där partierna inte längre känner sig lika bundna av blockpolitikens gränser.

Referenser

- Bäck, H. (2003) Explaining Coalitions. Evidence and Lessons From Studying Coalition Formation in Local Government. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Bäck, H. (2008) Intra-party politics and coalition formation. Evidence from Swedish local government. In Party Politics 2008 14(1), s. 71-89.
- Erlingsson, G. & H. Ekengren Oskarsson (2014) Finns den kommunala väljaren? (Del 1). Publicerat på Politologerna 2014-03-18: <https://politologerna.wordpress.com/2014/03/18/finns-den-kommunale-valjaren-del-1/>
- Erlingsson, G. & Wänström, J. (2014) Politik och förvaltning i svenska kommuner, Lund: Studentlitteratur.
- Fridolfsson, C. och G. Gidlund (2002). De lokala partierna och den nya politiska kartan. Örebro: Novemus, Örebro Universitet.
- Gilljam, M. & Karlsson, D. (2012) Tungan på vågen-partier i Sveriges kommuner. I J. Björkman & B. Fjaestad (red) Tungan på vågen. Vågmästare och balanspartier. Göteborg: Makadam förlag.
- Hagevi, M. (2011) Parti och blockidentifikation. I M. Hagevi (red.) Den svenska väljaren. Umeå: Boréa.
- Hooghe, L., G. Marks & C. J. Wilson (2002). "Does Left/Right Structure Party Positions on European Integration." Comparative Political Studies,35(8): 965-989.
- SKL (2015) Minoritetsstyren i kommuner, regioner och landsting. Bättre beslut eller sämre demokrati? Stockholm: SKL. (Rapporten författad av J. Wänström)
- SKL (2016) Att bryta mönster – vägar mot blocköverskridande samarbeten. I kommuner, regioner och landsting. Stockholm: SKL. (Rapporten författad av J. Wänström)
- Wångmar, E. (2006) Samlingsstyre – Blockstyre – Mångstyre. Kommunalpolitiska styrelseformer 1952-2002. Stockholm: Stads- och kommunhistoriska institutet.
- Wångmar, E. (2011) Ingen kopia av riksdagsvalet. Utfallet av valen till kommunfullmäktige 2010 i landets 290 kommuner, med särskilda fallstudier av Sverigedemokraternas agerande. Statsvetenskaplig Tidskrift 2011, årg 113 nr 4, s 425–439.
- Åberg, M, 1998, Samförståndets tid – Konflikt, samarbete och nätverk i svensk lokalpolitik. Falun: Historiska media.

Intervjuer med ledande politiker i studie från 2018

Eskilstuna kommun

Jansson, Jimmy (Kso) 2018-02-28

Jonsson, Arne (Kso) 2018-02-28

Puustinen, Jari 2018-02-28

Gällivare kommun

Alriksson, Lars (Kso) 2018-03-21

Henriksson, Margareta, 2018-03-21

Olofsson, Fredrik, 2018-03-21

Taivalsaari, Karl-Erik, 2018-03-22

Wäppling, Jeanette 2018-03-22

Ölvesson, Henrik 2018-03-21

Karlskrona kommun

Dovstad, Börje 2018-02-13

Hansson, Patrik (Kso) 2018-02-13

Larsson, Magnus 2018-02-13

Lerums kommun

Andersson, Eva 2018-04-06

Fridholm, Rutger 2018-04-06

Jansson, Lill 2018-04-06

Jeryd, Dennis (Kso) 2018-04-06

Region Gävleborg

Berger, Tommy 2018-04-10

Linck, Hannah Karin, 2018-04-11

Norberg, Alf 2018-04-11

Region Jämtland Härjedalen

Hildebrand, Anna 2018-04-04

Johansson, Ann-Marie (Kso) 2018-04-04

Norrman, Monalisa (Kso) 2018-04-04

Siwertsson, Christer 2018-04-05

Tranås kommun

Antonsson, Mats 2018-02-26

Stenqvist, Mikael 2018-02-26

Wilander, Anders (Kso) 2018-02-26

Intervjuer med ledande politiker i tidigare två studier 2015-16

Alingsås kommun

Filipsson, Daniel, 2016-02-04

Jarrebring, Joakim (Kso), 2016-02-03

Liljewall, Emma, 2016-02-03

Mattsson-Hill, Eva, 2016-02-03

Borlänge kommun

Boman, Jan (Kso) 2015-01-15

Olsson, Ulla, 2015-01-15

Burlövs kommun

Larsson, Katja (Kso) 2015-02-09

Johnsson, Lars, 2015-02-09

Espert, Lars-Anders, 2015-02-09

Eslövs kommun

Andersson, Johan, (nuvarande Kso) 2016-01-20

Linander, Anette, 2016-01-19

Lind, Cecilia (tidigare Kso) 2016-01-20

Wöhlecke, Henrik, 2016-01-20

Essunga kommun

Radevoj, Maria, 2015-02-16

Viktorsson, Bengt (tidigare Kso) 2015-02-17

Landskrona kommun

Olsson, Stefan. 2015-02-10

Strandberg, Torkild (Kso) 2015-02-10

Norbergs kommun

Eriksson, Åsa (Kso) 2015-01-16

Osby kommun

Nilsson, Erland, 2015-02-11

Pettersson, Anders (tidigare Kso) 2015-02-11

Region Kronoberg

Frank, Suzanne, 2015-12-15

Fransson, Anna, (Rso) 2015-12-15

Olesen, Robert, 2015-12-15

Region Östergötland

Bernsköld, Christoffer, 2015-03-12

Morell, Marie (tidigare Lso) 2015-03-12

Sundbybergs kommun

Eriksson, Mikael, 2015-03-10

Nygren, Jonas (Kso) 2015-03-10

Umeå kommun

Holmlund, Lennart (tidigare Kso) 2015-01-29

Ågren, Anders, 2015-01-29

Upplands Bro kommun

Bergenhill, Kaj, 2016-02-18

Edwards, Lisa, 2016-02-19

Jansson, Camilla, (Kso) 2016-02-19

Ridderstedt, Sara, 2016-02-18

Stefanson, Jan, 2016-02-18

Västra Götalandsregionen

Andersson, Gert-Inge (tidigare Rso) 2015-02-18

Magnusson, Johnny (Rso) 2015-02-16

Koalitionsbildningsprocesser i ett nytt politiskt landskap

Ett handlingskraftigt styre underlättar möjligheterna att forma framtidens välfärd och demokrati. I de tre senaste valen har maktbalansen i kommuner, regioner och landsting förändrats och formella eller informella samarbeten över de traditionella blockgränserna har ökat. Vi ville lära mer om koalitionsförhandlingarna mellan partierna som genomfördes efter valet 2014 och andra former av formella eller informella överenskommelser som på ett eller annat sätt lagt en grund för den politiska styrningen.

26 toppolitiker i kommuner och regioner har delat sin erfarenhetskunskap. Johan Wänström Fil. Dr. på Centrum för kommunstrategiska studier (CKS) Linköpings universitet, har genomfört alla intervjuer och skrivit rapporten.

SKL:s syfte med forskningsstudien var att studera hur ledande politiker i ett nytt politiskt landskap förbereder den politiska styrningen och ledningen av en kommun eller region under en ny mandatperiod.

Upplysningar om innehållet
Lena, Lindgren, lena.lindgren@skl.se

© Sveriges Kommuner och Landsting, 2018
ISBN/Beställningsnummer: 978-91-7585-641-4
Text: Johan Wänström Fil.dr., CKS Linköpings universitet
Produktion: SKL/ReKo
Tryck: Ange namn